

Dubbelt utsatt – av funktionsnedsättning och våld

Ingen slår väl en kvinna som är rullstolsburen? Lurar pengar av en tjej med intellektuell funktionsnedsättning? Utnyttjar en blind kvinna sexuellt? Eller...?

Artikel i [SocialPolitik nr 1 2013](#)

Det är december 2012 och slutkonferensen Mycket snack och mycket verkstad i Göteborg. Efter sex år som projekt står Utvecklingscentrum Dubbelt utsatt vid vägs ände. "Projektägaren" Bräcke Diakoni vill inte fortsätta driva utvecklingscentret som en fast verksamhet. Flera av de sex anställda visar och berättar från scenen och i workshops resultat från sina kartläggningar och studier av hur kvinnor med funktionsnedsättning kan vara dubbelt utsatta – av våld, övergrepp, försummelse och utnyttjande – i tillägg till sin funktionsnedsättning.

Utställningen utanför samlingssalen visar det informationsmaterial centret tagit fram – för exempelvis personal som möter kvinnor med funktionsnedsättning, för akutsjukvården och polisen som ska utreda övergrepp, för kvinnojourer som ska ta emot, för kommuner och myndigheter som har huvudansvaret. Någon vecka innan konferensen har utvecklingscentret fått nej tack från regeringen till förslaget att skapa ett nationellt centrum för våld mot kvinnor med funktionsnedsättning som skulle kunna utnyttja den spetskompetens de skaffat sig.

Och ändå. Så mycket informationsarbete återstår! Men det är som det är. Från årsskiftet 2013 håller ingen ett samlat grepp om just dessa kvinnors dubbla utsatthet – de riskerar åter att bli bortglömda, osedda, oförstådda.

– När vi började 2007 såg vi tydligt att kvinnor med funktionsnedsättning inte inkluderades i det vanliga

kvinnofridsarbetet, säger projektledare Kerstin Kristensen.

Bräcke Diakoni i Göteborg och ett flertal organisationer inom funktionshinderrörelsen var initiativtagare till projektet, som finansierades av Allmänna arvsfonden. Syftet var att synliggöra och utveckla kunskap om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Såväl kvinnorna själva, som de myndigheter och verksamheter som möter dem, var målgrupp för projektet.

Arbetet började i Västra Götalandsregionen, men redan under andra året hörde folk av sig från andra delar av Sverige. Behovet av information visade sig vara lika stort i hela landet.

Det är viktigt att förstå att kvinnorna utsätts för våld för att de är kvinnor, och inte på grund av sin funktionsnedsättning. Annars skulle män med funktionsnedsättning vara lika utsatta och utsatta för samma slags våld som kvinnor och det finns ingen forskning som visar det, berättar Kerstin Kristensen.

– Dock är män med funktionsnedsättning, som är i en beroendeställning, i högre grad utsatta för ett våld som män generellt sett inte blir utsatta för. Kvinnor med funktionsnedsättning däremot delar sina erfarenheter med kvinnor i allmänhet.

För att kunna inkludera kvinnor med funktionsnedsättning i det ordinarie kvinnofridsarbetet krävs kunskap och verktyg. Därför har Dubbelt Utsatt bland annat tagit fram utbildningsmaterialet Det finns stunder som innehåller fem kortfilmer med tillhörande arbetsmaterial. Filmerna visar hur kvinnor med funktionsnedsättning riskerar utsättas för en maktobalans i relationer med såväl partners som assistenter eller exempelvis färdtjänstchaufförer. En film tar upp försummelse, som många kanske inte ens uppfattar som våld. En kvinna med rörelsenedsättning som har sin son som personlig assistent blir liggande hemma i sängen när han ger sig ut med kompisar i stället för att bistå henne.

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt har också utvecklat informationsmaterial som kan användas av, för och med personer med olika funktionsnedsättningar – om du inte kan se, om du behöver läsa på lätt svenska eller behöver använda bilder för att kunna berätta vad som hänt. Publikationer som boken Dubbelt utsatt – Om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, magasinet Och... som riktar sig till unga kvinnor samt häftet Sant eller falskt? där myter och fördomar om våldsutsatta kvinnor avlivs. Kvinnofridsspelet, med sedvanliga sällskapsspel som förebild, med spelkort som informerar kring lagar och regler men också väcker tankar kring etiska frågor – för personalgrupper att samtala kring.

Vid projektets slutkonferens i december visas också en skärmutställning med texter skrivna av kvinnor med funktionsnedsättning utifrån deras egna erfarenheter av utsatthet.

För den som har svårt att kommunicera med tal fungerar Reda ut-häftet med informationssymboler, picto-bilder, som stöd till muntliga frågor och svar. Genom att peka på bilderna kan man ta reda på vad som hänt vid en akut situation. Häftet är avsett för personer som i sitt arbete möter kvinnor med funktionsnedsättning. Kvinnofridssamordnaren i Borås har till exempel beställt häften till alla kommunens 36 gruppbofästäder. Det skulle också kunna användas i polisens utredningsarbete, på akuten eller kvinnojouren.

– Polisen och vården har stora möjligheter att hjälpa om de vågar ställa frågor om våld. Men myndighetssverige är så åtgärdsfixerat! Om man ställer en fråga tror man att man själv måste fixa allt sen. Och om riktlinjer saknas för hur man ska gå vidare blir det ett jätteok att bära, säger Kerstin Kristensen.

– Många tror att det är farligt att börja prata om våld, att det rentav skulle kunna utlösa en psykos. Men det gör inte mer ont för att man frågar om det. För de flesta är det skönt att få sätta ord på det de känner.

De sista tre åren har projektet jobbat med särskilt utsatta

grupper, däribland kvinnor som har svårt att tolka, bearbeta och förmedla information.

– Det är inga resursstarka grupper som själva lyfter problematiken. Den som har en intellektuell eller psykisk funktionsnedsättning är extra utsatt, säger Kerstin Kristensen.

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt har därför gett utbildning i ett eget framtaget grupp-program – V.I.P. – för kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning. V.I.P. står för Very Important Person och handlar om att själv ha huvudrollen i sitt eget liv. Tanken är att deltagarna genom ny kunskap ska nå ökad självkänsla och därigenom minska risken att hamna i destruktiva relationer.

Gruppledare för V.I.P. har utbildats på flera håll i Sverige och de i sin tur bjuder in brukare för att ta del av programmet som bland annat innehåller värderingsövningar och möjligheter att prata om gränssättning och våld.

Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt har också producerat en särskild folder riktad till landets kvinnojourer. Specifik information behövs. Så är exempelvis bara fyra av Västra Götalandsregionens 24 kvinnojourer anpassade för att kunna ta emot alla kvinnor. Situationen är liknande i resten av Sverige.

– Kvinnojourerna har olika förutsättningar. Alla tar inte emot personliga assistenter och är assistenten en man uppstår ytterligare ett problem. Om en kvinna med synnedsättning vill ta med sig sin ledarhund, vem kan då ta emot? Alla lägenheter är inte anpassade för rullstolsburna. Vissa jourer tycker att det är svårt att ta emot kvinnor med psykisk funktionsnedsättning, eftersom de inte anser sig ha tillräcklig kompetens, förklarar Kerstin Kristensen och tillägger att här pratar vi faktiskt om ideella organisationer. Men det är samhällets ansvar att se till att det finns tillgängliga boenden.

Det senaste året har Dubbelt Utsatt gjort en länsturné med syfte att nå ut till kommunerna.

– Vi har haft ögonöppnar-seminarier i alla Sveriges län och lyckats nå eldsjälarna. På drygt ett år har vi mött 3 000 personer. Det finns ett stort sug efter kunskap i kommunerna. Riktlinjer och handlingsplaner finns, men checklistor behövs också. När personal ser att en kvinna med funktionsnedsättning blir utsatt definierar de det kanske inte som våld. Det finns en föreställning i samhället om självklarheten i att inte vara elak mot djur, barn och "handikappade".

När Kerstin Kristensen varit ute i kommunerna har hon ofta ställt frågan: "När är sista möjligheten att beställa färdtjänst för resa under helgen i den här kommunen?"

– Personalen brukar titta på varandra och säga att det har de aldrig ens funderat över.

Då har hon tagit exemplet med en ung tjej med funktionsnedsättning som är kär och vill åka till sin kille över helgen. Hon tänker att hon ska sova över hos honom och beställer färdtjänst hem på söndagen. Men när paret träffas känns det inte riktigt bra och hon vill inte längre stanna kvar över natten. Vad gör hon då? Kan hon ringa färdtjänst och be dem komma på kvällen i stället?

Det är kommunernas ansvar att se till att våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning får det stöd och skydd de behöver, men ett strukturerat arbete saknas när det gäller uppföljning av vad som sker i kommunerna, menar Kerstin Kristensen.

När projektiden närmade sig sitt slut, överlämnade Utvecklingscentrum Dubbelt Utsatt ett förslag till regeringen om att inrätta ett nationellt centrum för våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. Förslaget avslogs med motiveringen att kvinnor med funktionsnedsättning inkluderas i det vanliga arbetet för kvinnofrid. Regeringen skriver också i sitt svar att "en nationell samordnare mot våld i nära relationer" utsetts.

Det här var inte det svar Kerstin Kristensen hoppats på.

– Min spontana reaktion var att om en stödsökande våldsutsatt kvinna med funktionsnedsättning hamnar mellan stolarna, kanske det inte är så konstigt att även vårt arbete gör det, säger

hon och tillägger:

Mycket återstår att göra, bland annat vad beträffar kontakter med olika myndigheter.

– Vi har inte hunnit arbeta med de rättsvårdande myndigheterna i projektet, exempelvis polismyndigheter och domstolsväsende. Försäkringskassan och arbetsförmedlingen är andra viktiga målgrupper.

– Hur fungerar man i arbetslivet om man är utsatt för våld? Ställer Försäkringskassan ens den frågan? Och den som är dubbelt utsatt kanske inte ens får söka jobb för sin partner, säger Kerstin Kristensen.

– Vi måste fortsätta sprida kunskap. Och vi behöver forskning baserad på enkäter som inkluderar gruppen våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning.

Där brister det i dag. Kvinnor i gruppboenden saknar ofta egen telefon och nås därför inte av enkätintervjuer gjorda via telefon. Detsamma gäller döva kvinnor. För den som har en intellektuell funktionsnedsättning kan långa meningar och svårt språk stoppa ett deltagande i en enkät. Blinda kan inte självständigt besvara frågorna i en pappersenkät om den inte översätts till punktskrift. En kvinna med maken som personlig assistent kan kanske inte svara på frågan: Utsätts du för våld av din partner?

Hur enkäter tas fram och sen genomförs, hur formulär fylls i och av vem, är omständigheter som kan påverka både svarsfrekvens och utfall, påpekar Kerstin Kristensen.

2011 publicerades Sällan sedda, ett utbildningsmaterial från Socialstyrelsen om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

– Det är ett jättebra material, säger Kerstin Kristensen. Men om kompetensen saknas på länsnivå, hur ska då Socialstyrelsen kunna föra ut det till kommunerna? Där skulle vi kunnat bidra med vår spetskompetens.

Vem ska nu ta över stafettpinnen efter er?

– Regeringen förväntar sig att Sveriges kommuner och landsting, Nationellt Centrum för Kvinnofrid och Socialstyrelsen tar ett gemensamt ansvar. Men ingen av dessa

organisationer driver frågan framåt, utan finns där endast om någon kommun vill veta mera. I det praktiska, lokala arbetet hamnar frågan mellan stolarna, det vill säga mellan "funktionshinderenheten" och "socialkontoret", som oftast är de som ansvarar för våldsfrågor. Allmänt kvinnofridsarbete pågår i varenda kommun, men detta område är något nytt och då behövs det en pådrivande kraft.

Text: Ingemo Orstadius

Bild: Bibbie Friman

Läs vidare

www.dubbeltsatt.se Där finns allt informationsmaterial beskrivet och möjligt att beställa så länge lagret räcker.